

Poměr mezi státem a náboženskými společnostmi a jeho budoucí úprava v československé republice.

Habilitační přednáška,

kteřou dne 17. února 1919 na české vysoké škole technické v Brně konal
Rudolf Dominik.

Literatura.

Nepřehledná téměř jest literatura o poměru mezi státem a církví a o rozluce. Zvláště francouzských a německých spisů je nekonečná řada a bylo by lehké vyplnit několik stran jich výpočtem. Proto uvádím jen nejdůležitější práce české, které všechny obsahují přechytné literární poukazy:
Henner, Poměr mezi státem a církví v Rakousku v České Politice sv. I., str. 719 a násl.

Henner, K nauce o státu a církví v Čechách ve sborníku věd právních a státních XV. (1914-15) str. 213 a násl.

Hobza, Poměr mezi státem a církví, Praha 1909.

Kryštůfek, Rozluka církve a státu ve Francii, Praha 1911.

Kryštůfek, Rozluka církve a státu ve S. S. A., v Brasílii atd., Praha 1913.

*

Problém poměru mezi státem a církví, o kterém chci pojednati v této promluvě, jest nejen pro přítomnou dobu a nejbližší naši budoucnost velmi aktuelní, nýbrž zaměstnával mysl lidskou od dávných dob. Prastará jest otázka, sluší-li císaře více poslouchati než boha, sluší-li přednost dávatí normám státním před nařízeními náboženskými, která sílu svou čerpají ze samé autority božské.

Jak došlo k tomu, že položilo si lidstvo tuto otázku?

Od počátku politických dějin lidstva spatřujeme jednotlivce spjatého s ostatními jednotlivci velkým počtem nejrůznějších společenských pásek. Člověk žije ve svazku rodinném, národním, náboženském, státním, kulturním a jiném. Tak vznikají rozličné kruhy společnotí, které se navzájem křížují a protínají. Pořádž každá z těchto společnotí stanoví pro své členy jisté právní předpisy a ukládá jim rozličné povinnosti, stojí jednotlivce pod vládou různých norem, které obsahově mohou býti zcela protichůdné. Každá z těchto společnotí neb aspoň vyšší druhy jich, společnoti národní, státní a náboženské, chtějí zmocniti se členů svých zcela, chtějí, aby příslušníci jejich dbali jen jejich předpisů a zachovávali přede vším jimi uložené povinnosti.

V takovémto případě nastane možnost rozporu norem a povinností a na jednotlivci jest, aby se rozhodl, kterých předpisů spíše uposlechne.

Rozhodnutí dopadne podle různých pohnutek. Člověk rozhodne se pro normu, poněvadž sám obsah její uznává, poněvadž chce, aby i ostatními jednotlivci byla uznávána, nejčastěji však proto, že se obává následků neposlušnosti, an shledá, že neuposlechnutí některé normy má pro něho následek daleko horší než neuposlechnutí normy jiné. Bude hleděti na svůj prospěch a podle toho mezi normami rozhodne.

Touto růzností norem vzhledem k následkům neposlušnosti dostávají se různé společenské svazky, jimž jednatelce přináležejí, do poměru jisté nadřízenosti a podřízenosti.

O poměru nadřízenosti a podřízenosti bude rozhodovati hlavně vynutitelnost normy a celý tento poměr bude pouhou otázkou moci.

Vše, co právě řečeno, platí zejména o poměru státu a náboženských společností. O nadřízenosti či podřízenosti tohoto neb onoho svazku, bude rozhodovati vynutitelnost normy a poměr mezi státem a církví redukuje se nám na poměr jejich moci.

V dějinném vývoji poměru mezi státem a náboženskými společnostmi lze konstatovati rozličné fase a rozmanité typy jeho úpravy.

Poměr ten jest upraven buď na základě principu jednoty, neb na základě principu rozluky mezi státem a církví.

Princip jednoty předpokládá existenci veřejného zřízení církevního, které je v jisté spojitosti se státní organizací. Při tom je možný způsob trojí:

1. Systém podřízenosti státu církvi (t. zv. hierokracie).
2. Systém rovnosti čili parity mezi státem a církví (t. zv. koordinace státu a církve). Tento způsob úpravy předpokládá přesné ohraničení záležitostí světských a církevních a existenci samostatného a na státu nezávislého právního řádu církevního.
3. Systém podřízenosti církve státu (t. zv. caesaropapismus), který je možný ve dvojí formě: stát buď považuje zřízení některé církve za část vlastního zřízení a upravuje právní život církevní v celém rozsahu svými zákony, anebo dovoluje církvim svobodně upravovati záležitosti čistě církevní a vyhlašuje si pouze dozor nad církvemi a zákonnou úpravu církevních záležitostí, jež souvisejí se životem státním.

Účelem této rozpravy jest vyličití stručně poměr mezi státem a náboženskými společnostmi, jak upraven byl v Rakousku bezprostředně před jeho zánikem a jak upraven je dosud u nás vzhledem k tomu, že zákonem ze dne 28. října 1918 č. 1 sb. z. převzata byla materielní platnost právního řádu rakouského pro naši republiku.

Z řady náboženských společností uznaných i dovolených začíná nás hlavně církev katolická, evangelická a náboženská společnost židovská, které ve státě nejvíce jsou rozšířeny. Při nástupu

jejich organizace a poměru státu k nim omezíme se jen na body pro dnešní úpravu nejtypičtější.

Již prosincová ústava z r. 1867 stanoví ve státním základním zákoně o obecných právech státních občanů zásady poměru mezi státem a v š e m i náboženskými společnostmi: úplnou svobodu víry a svědomí, nezávislost občanských práv na vyznání, svobodu domácí bohoslužby vůbec, bohoslužby veřejné u náboženských společností zákonem uznaných, církevní autonomii a podřízenost všech náboženských společností obecným státním zákonům.

Pro poměr státu k církvi **katolické** a pro organizaci této církve jsou směrodatny hlavně dvě skupiny zákonů, t. zv. zákony květnové z r. 1868 a 1874.

Zákony z roku 1868 znova zavádějí předpisy občanského zákona o manželství osob katolických (— vídeňským konkordátem r. 1855 zrušené!), upravují poměr škol k církvím a pořádají t. zv. interkonfesiční poměry, t. j. právní poměry mezi jednotlivými konfeselemi se zřetelem na zásadu jich parity, která ovšem do důsledků provedena nebyla.

Když roku 1870 na vatikánském koncilu neomylnost papežova za dogma byla prohlášena a tím i politické poměry se změnily (nastoupilať na místo staré církevní moci ohraničená moc nová, neobmezená a neobmezenitelná), odstoupila rakouská vláda od konkordátu a zrušila ho formálně zákonem ze 7. května 1874 č. 50 ř. z., jímž na místě konkordátu upraveny zevní poměry katolické církve, zejména obsazování církevních úřadů a obročí, výkon církevní moci a správy, správa církevního jmění a dozor státu na správu církevních záležitostí. Zákonem téhož data č. 51 ř. z. upraveny příspěvky do náboženského fondu se strany beneficiátů a církevních ústavů ke krytí potřeb katolického kultu, a zákonem z 20. května 1874 č. 68 ř. z. stanoveny podmínky pro uznání nových náboženských společností.

Církev katolická jest organizována ve státním území tak, že se rozděluje věcně na vyznání římské, řecké a arménské a rozpadá místně na církevní provincie s arcibiskupstvími a biskupstvími. Biskupství dělí se na obvody farní.

V ohledu církevní ústavy a správy uznává se nejvyšší postavení papeže, styk biskupů s Římem je volný. Ke zřízení nových diecesí a farních obcí, ke změně jejich hranic a ku zřízení, rozdělení nebo spojení obročí vyžaduje se státního schválení. Udělení neb odepření toto schválení jest ve volné úvaze příslušného správního úřadu, a to i když zajištěny jsou materiální prostředky pro úřad či ústav, jenž zřízen býti má, a dány všechny ostatní podmínky. Na uchazečích o církevní úřady neb obročí žádá se, aby byli státními občany, v ohledu mravním i poměru státoobčanském bez úhony a k zastávání úřadu způsobilí. Vedle těchto všeobecných podmínek zajistil si stát ještě další vliv na výběr církevních hod-

nostářů. Pro většinu biskupství a velkou část kanonikátů získal panovník na základě papežských privilegií a indultů právo nominační (jmenuje), na základě poměru patronátního k veřejným fondům nabyl řadu práv presentačních (navrhuje). Kde pak udrželo se právo obsazovati stolec biskupský kanonickou volbou — jako na př. v Olomouci — bylo zapotřebí zeměpanského stvrzení volby, a měli nominační právo církevní hodnostář nějaký — jako na př. arcibiskup solnohradský v příčině biskupství sekovského, krckého a labudského — zkoumalo se předem, je-li kandidát persona grata, t. j. státně bezzávadný. Na obsazování nižších církevních úřadů zajišťil si stát vliv ustanovením, že proti vyhlédnutému kandidátu lze se strany státu činiti námitky a že v příjmy a správu církevního úřadu uvádí (investuje) státní správa kultová za spoluúčinkování faktorů povolanych k tomu právem církevním; také na odstranění církevního zřízence vyhražena státu jistá ingerence, anaf vláda za odstranění žádati má, byl-li duchovní zřízenec uznán vinným jednáním zločinných aneb trestných činů spáchaných ze ziskuchtivosti, čelících proti mravnosti či vyvolávajících veřejné pohoršení, a žádati můž e, když by další ponechání duchovního zřízence v úřadě bylo spojeno s nebezpečím pro veřejný řád.

Naproti tomu zase pojišťuje státní zákonodárství hmotné postavení celé řady církevních zřízenců tím, že zaručuje jim určitý nejmenší příjem, který v případě, že není spojen již s místem služebním, doplňuje stát z náboženského fondu. To stanoví známé zákony o kongrué, z nichž poslední vydán ieště loňského roku dne 28. března pod č. 115 ř. z.

Církevní jmění požívá takové státní ochrany jako obecně užitečná nadání, jest vázáno svým účelem, sekularisace jsou vyloučeny. Státní správa kultová má právo k tomu přihlížeti, aby se základní jmění kostelů a ústavů církevních zachovalo, a zjednávatí si jistotu, zdali tak se děje. Církevní zřízenci jsou povinni církevní jmění v patrnosti věsti a ohlašovati všechny podstatné změny správě státní. Nadání ryze církevní zůstávají ve výhradné správě církevní; naproti tomu spravuje stát jistou část církevního jmění samostatně, totiž jmění získané sekularisací klášterů a úpravou farností za Josefa II. a spojené r. 1782 v t. zv. náboženský fond, jehož účelem jest nésti náklad na kultové potřeby katolické církve, pro které není jinakého krytí, na př. podpůrné dotace duchovenstva činného ve správě duší atd.

Amortisačních zákonů u nás není. Církevním ústavům nebrání se nabývatí jmění zákonnou cestou. Církev má též právo ukládati a vybíratí pro své účely rozmanité dávky a stát povoluje k vydobytí jich politickou exekuci. Stát vyhražuje si však právo schválení těchto dávek a poplatků, což platí zejména o t. zv. poplatcích štolových, pro které již od polovice 18. stol. vydávány zvláštní što-

lové patenty. Překročení štolových tax trestá se pokutou, zpět-
nost dokonce sesazením z úřadu.

K výchově a vzdělání katolických duchovních zřízeny jsou
jednak biskupské semináře, jednak státní bohovědné fakulty dotov-
vané z veřejných prostředků (u nás jedna ve svazku Karlovy uni-
versity v Praze, druhá samostatná »Cyrillo-Methodějská« v Olo-
mouci).

Obraz mnohem větší svobody poskytuje úprava vnějších práv-
ních poměrů **církve evangelické** augsburského a helvetského vyz-
nání. Organizace církve evangelické spočívá na císařském paten-
tu z 9. dubna 1861 čís. 41 ř. z., pak nejvyšším rozhodnutím ze dne
9. prosince 1891 a některých zákonech pozdějších.

Základním článkem organizace jest farní obec, jež se skládá
ze všech evangeliků téhož vyznání, kteří mají v jejím obvodu své
řádné bydliště. Lze však utvořit farní obce z příslušníků obojího
vyznání a obce takové podřídí se vrchní církevní radou církevní-
mu regimentu toho nebo onoho vyznání a bude zároveň ustanove-
no, kterému vyznání má náležeti farář nebo vikář.

Orgány farní obce jsou farní úřad, prosbyterium a obecní za-
stupitelstvo. Farář jest duchovním představeným obce, jemu ná-
leží výkon bohoslužby, dozor nad školami, udílení náboženského
vyučování a vedení matrik. Presbyterium, do kterého patří farář,
vikáři a administrátoři, dále 6 až 32 volených příslušníků obce, jest
představenstvem farní obce a má ji zastupovati na venek, jakož i
spravovati všechny její záležitosti, pokud nespádají v samostatnou
kompetenci farního úřadu. V obcích o více než 500 duší zvolí se
obecní zastupitelstvo, v menších obcích tvoří všichni členové obecní
shromáždění, jemuž náleží správa nejdůležitějších záležitostí farní
obce, jako pořízení ročního rozpočtu, opatření peněžitých prostře-
dků, repartice a vybírání přírážek, zkoumání účtů, provádění staveb
atd. Finanční hospodářství evang. církve podléhá sice zásadně
státnímu dozoru, stát nevykonával však prakticky žádného vlivu
na hospodářství to, ale neposkytoval také evang. církvi žádných
podpor ze státních prostředků.

Každá evangelická farní obec má náležeti svazku seniorátní-
mu, a kde není seniorátů, svazku superintendenčnímu. Zákonnými
orgány obce seniorátní jsou senior — duchovní představený volený
z farářů seniorátu — dále seniorátní výbor skládající se ze seniora,
konseniora a světského seniorátního kuratora, a konečně seniorátní
shromáždění skládající se ze seniora, farářů, zástupců obcí a zá-
stupců učitelstva. Seniorátní obec má jen vnitřně církevní úkoly,
imenovitě dozor nad duchovenstvem a presbyterií.

Orgány superintendence jsou: superintendent, superintendeční
výbor a superintendenční shromáždění.

Superintendent volí se ze seniorů a farářů diecése doživotně.
Jest vrchním církevním pastýřem, vrchním dozorcem a zástupcem

superintendence. V superintendenčním výboru předsedá. Tento výbor skládá se z duchovního superintendentova zástupce a světského superintendenčního kuratora, kteří oba na šest let jsou voleni. Výbor jest druhou instancí ve věcech rozhodnutých seniorátním výborem jako prvou instancí a sám první instancí ve stížnostech mezi seniorem, seniorátním výborem a shromážděním, a v disciplinárních věcech členů seniorátního výboru. Superintendenční shromáždění skládá se ze členů superintendenčního výboru, seniorů a seniorátních kurátorů superintendence, dvou až čtyř farářů, zástupce seniorátního shromáždění a učitelstva.

Toto rozdělení církve jest vybudováno úplně na zásadě samosprávy. Stát vyhradil si pouze práva plynoucí ze státní výsosti. Volbu farářů a seniorů má potvrzovati vrchní církevní rada za souhlasu zemské politické správy, volbu superintendentů schvalovati měl zeměpán. Jemu příslušelo též, by rozhodoval o zrušení nynějších neb o tvoření nových superintendencí; přisvědčiti k podobným změnám v seniorátech bylo v kompetenci ministerstva kultu. Státní správa kultová měla pak vůbec vykonávati nad církví dozorní práva státní, buď ve formě schválení (na př. při volbě cizozemců za faráře, vikáře či kazatele), buď ve formě potvrzení, přisvědčení či pouhého přijetí na vědomí toho neb onoho církevního opatření.

Na vrcholném stupni organisace objevuje se však vedle samosprávného orgánu, totiž generální synody, také správní orgán státní: vrchní církevní rada. Skládá se ze dvou oddělení, předsedá jí president stavu světského a členy jsou řádní a mimořádní vrchní církevní radové augsburského a helvetského vyznání. Řádní radové jsou dílem osoby světské, dílem duchovní, mimořádní členové vynikající mužové ze služby církevní neb školské. Členy vrchní církevní rady jmenoval císař, platil stát. Jejich úřad byl současně úřadem státním i církevním. Vrchní církevní rada měla býti prostředkujícím orgánem mezi církví a státem a měla práva i povinnosti nejvyššího církevního regimenu.

Generální synody mají se scházeti každých šest let. Skládají se ze superintendentů, superintendenčních kurátorů, seniorů, ze světského zástupce každého senioratu, vyslance evangelické theologické fakulty a dvou zástupců učitelstva, všech stejného vyznání. Synody jednájí odděleně dle konfessí. Mohou však zvoliti smíšený výbor k projednání společných záležitostí, ano i sejíti se ku společným poradám.

Generální synoda má usnášeti se o církevních zákonech, náuce, ritu a liturgii, o stížnostech proti vrchní církevní radě a o návrzích, které dotýkají se právního postavení ve státě. Církevní zákony, na nichž synoda se usnesla, nabývaly platnosti císařským schválením.

Od jedné synody ke druhé volí se synodální výbor, který má provést příkazy udělené synodou, zejména motivovati synodální usnesení a dodati je vrchní církevní radě. Zároveň je tento výbor poradcem církevní rady, která v důležitějších případech vyžaduje si jeho dobrých zdání.

Pro vzdělání kandidátů úřadu duchovního a kazatelského zřízena jest theologická fakulta (u nás »Husova« v Praze).

Zcela jinak upraven jest poměr mezi státem a náboženskou společností **židovskou**.

Ústava náboženské společnosti židovské jako celku neexistuje. Společnost tato nemá žádných společných orgánů. Jest právnický pouze souhrnem jednotlivých náboženských obcí židovských. Základem této organizace jest zákon ze dne 21. března 1890 čís. 57 ř. z. o úpravě vnějších poměrů náboženské společnosti židovské.

Obcím jest přenecháno, jakým způsobem zřízení své upraví. Úprava má se státi na základě autonomních stanov. Stanovy mají odpovídati jistým podmínkám a podléhají státnímu schválení. Náboženské obce jsou řízeny voleným představenstvem. Členem představenstva může býti jen státní občan, jehož občanská práva ničím omezena nejsou.

K obstarávání záležitostí duchovních a ku správě duší jest v každé obci aspoň jeden rabín. Výjimečně může se státním schválením fungovati pro více obcí rabín společný. Také rabín má býti plnoprávným státním občanem, jeho předběžné vzdělání může býti velmi různé — podle poměrů v jednotlivých zemích: někde vyžaduje se absolvování studií gymnasiálních, pro obce větší vzdělání vyššího (doktorátu filosofie), pro Halič a Bukovinu stačí 4 třídní obecná škola.

Obsazení a uprázdnění rabinátu jest oznámiti státní správě, která může do 30 dnů proti osobě rabínově učiniti námitky. Rabín ustanovuje se na delší dobu a má jistými kautelami ve stanovách býti ochráněn proti neoprávněnému propuštění. Vůči oběma orgánům náboženské obce má stát právo dozorcí a disciplinární, v jehož základě může členy představenstva a duchovní zřízení pro ohrožování veřejného pořádku úřadu zbaviti.

Náboženským obcím zaručuje státní moc výslovně právo ukládati náboženské daně. Stanovy mají obsahovati předpisy o tom, jaké dávky, v jaké výši a jakým způsobem mají býti členům náboženské obce ukládány. Stát dozírá, aby byly vybírány jen dávky ve stanovách ujednené, a může žádati, aby příslušné předpisy stanov byly upraveny dle jeho přání. To zejména, kdyby náboženské dávky nebyly v souladu s požadavky státní správy finanční.

Podpor ze státních prostředků náboženská společnost židovská nedostává.

Mimo již jednotlivě uvedených poskytuje stát **všem** zákonně uznaným společnostem bez rozdílu ještě četné jiné osobní i věcné výhody a zvýšenou ochranu trestně-právní. Tak na př. požívají duchovní všech náboženských společností výhod ve výkonu vojenské služby, domobránecké povinnosti a při ubytování vojska; jsou osvobozeni od poručnictví, opatrovnictví, úřadu porotčího, mohou odmítnouti volbu do obecního zastupitelstva a do odhadní komise pro daň z osobních příjmů a p. Budovy bohoslužebne a farní nepodléhají dani domovní, důchody plynoucí ze státní pokladny neb z veřejných fondů jsou osvobozeny od daně důchodové atd. Duchovní správčové považují se za úředníky ve smyslu § 101., odst. 2. tr. z., a oniž vykonávají přenesené funkce státní, intervenue při sňatcích a vedouce (u vyznání křesťanských) matriky o narozeních, sňatcích a úmrtích. Jejich osoba požívá zvýšené ochrany trestní (lehké ublížení na těle spáchané na duchovním v jeho povolání neb pro ně tresce se jako těžké: § 153. tr. z.). Zákon trestní zná zločin rušení náboženství, přečin popuzování k nepřátelství proti náboženským společnostem, přečin urážky zákonně uznané náboženské společnosti, podporování nedovolených sekt a p. Krádež na místě zasvěceném bohoslužbě je zločinem odcizena-li věc v ceně přes 50 K (jinak do 200 K přestupek!), krádež věci věnované bohoslužbě, spáchaná-li způsobem zneuctivajícím náboženskou službu zločinem bez ohledu na cenu předmětu (§§ 174. II b, 175. I a tr. z.). —

Z tohoto stručného nástinu organizace náboženských společností v bývalé monarchii rakouské a poměru mezi státem a jednotlivými církvemi je patrné, že se dosavadní úprava tohoto poměru pro budoucnost udržeti nedá. Bude nutno provést reformu na celé čáře. Jednak proto, že ústřední a nejvyšší orgány některých náboženských společností sídlí mimo hranice našeho státu a se státní suverenitou jest nesrovnatelné, aby cizí moci vydávaly závazné předpisy pro jeho občany. A jednak proto, že organizace náboženských společností jest zcela různorodá a poměr státu k nim upraven naprosto nejednotně, což odporuje zásadě parity konfessí.

Jak může se provést reforma tohoto stavu? Je dvojitá cesta. Buďto poskytne stát všem náboženským společnostem stejnou míru práv, při svých právních institucích nedá se ovládati zájmy žádné konfesse a vyloučí ze svého právního řádu všechny předpisy, které vznikly jen se zřetelem na zájem jisté církve. V tomto případě zůstane však zřízení náboženských společností částí zřízení státního a bude pro foro status upravováno v celém rozsahu zákony státními, jinými slovy všechny církve budou státními církvemi a budou mít vůči státu stejná práva a stejné povinnosti. Arci nevylučuje tento způsob úpravy, aby stát neposkytoval náboženským společnostem intensivnější a rozsáhlejší právní ochrany než společnostem jiným.

A druhá cesta zásadní úpravy poměru mezi státem a církví je ta, že se provede rozlučka mezi státem a církví.

Rozlučka spočívá v tom, že stát neuznává žádného církevního práva, jež by platilo vedle práva světského, a neuznává žádného zvláštního církevního zřízení. Právním řádem jest jen ten, který zavěde stát.

Náboženské asociace musí v tomto případě, chtějí-li býti účastny právního života ve státě, voliti pro svou organisaci obecné formy státem zavedené na př. formu spolku dle předpisů práva spolkového, nebo formu nadace pro správu majetkovou. Nevadí však, zavede-li se pro náboženské spolky nějaká forma zvláštní.

Stát nezasahuje při rozluce svými předpisy do záležitostí žádné konfesse. Vyloučeny jsou zákony interkonfessijní neb zákony o vyznání neb náb. vyučování dětí. Stát také nepodporuje žádné konfesse: vyloučeny jsou státní příspěvky na kult a všechna privilegia osob duchovních. Práva občanská přiznávají se bez ohledu na konfessi, čehož důsledkem jest arci rovnost všech vyznání před státem.

Pro úpravu rozlučky mezi státem a církví máme několik vzorů. Pomínu státy, ve kterých jeví se jen jakési náběhy k rozluce neb rozlučka jen částečně provedena (jako v Belgii, Holandsku a Italii) a vylicím stručně právní stav této otázky v úpravě severoamerické, irské, ženevské, basilejské a francouzské.

Spolková ústava Spojených států severoamerických z roku 1787 s dodatkem z r. 1791 ponechala úpravu náboženských poměrů jednotlivým státům spolkovým stanovivši jen jako zásadu této úpravy: úplnou svobodu všech náb. vyznání. Žádné náboženství nebud' zakazováno, žádné státem respektováno neb podporováno a jako předpoklad dosažení veřejných úřadů vyžadováno. Detailní úprava poměru mezi státem a náboženskými vyznáními je arci v různých spolkových státech různá, avšak úchytky jsou celkem nepatrné.

Církvím ponechán všude — vyjma ve Virginii — jejich majetek, mohou majetku i nadále nabývatí a úplně samostatně jím nakládati. Zákony amortisační byly sice vydány ve všech státech, ale praktické provádění je velmi mírné.

Církev organizovaly se jako zvláštní náboženské spolky, v některých státech jako společnosti, jejich vnitřní poměry upraveny jsou stanovami, o církevní správu se stát nestará.

Odluka od církve v Unii — provedená z důvodů praktických, aby vyznavači tolika rozličných konfessí v pokoji vedle sebe mohli žíti — neznamená nikterak odluku státu od náboženství; nikde neudrželo se ve státním životě tolik náboženských prvků jako právě v Unii.

V ústavních listinách 31 spolkových států praví se v úvodě: »Grateful to Almighty God« (díky všemohoucímu Bohu); zasedání kongresu začíná modlitbou, kterou koná duchovní placený kongresem; president jest oprávněn ustanoviti náboženské děkovné, kaňící a postní dny; úředníci přísahají na bibli; v celé řadě států nepřipouští se k veřejným úřadům osoba, která by nevěřila v Boha a v odplatu na věčnosti; bohoslužbě všech konfessí dostává se trestní ochrany; rouhání Bohu se trestá atd.

Sňatky lze uzavíratí platně ve formě církevní, civilní manželství jest jen fakultativní. Na státních školách nevyučuje se náboženství, cirkve mohou však zakládati soukromé školy konfesijní.

I konstatuje správně Sabatier ve svém díle A propos de la séparation des églises et de l'etat (4. vyd. Paříž 1906, str. 3.): »Aux États-Unis la séparation n'est, qu'un mot et une apparence«.

Jako v Severní Americe byla i v Irsku, Ženevě a Basileji odluka provedena velmi blahobolně a proto hladce.

V Irsku zákonem ze 26. července 1869 ztratila sice anglikánská církev svůj veřejněprávní ráz a bylo jí ustaviti se dle práva spolkového. Avšak ostatně nebyla její organizace v ničem dotčena; podržela zdarma své kostely, hřbitovy a školy, farní budovy pak a pozemky za mírné odškodné (12teronásobný obnos ročního výnosu splatný ve 22 lhůtách). Mimo to dostalo se jí ze jmění bývalé státní cirkve 5 mil. liber šterlinků, začož převzala na místě státu platy duchovenstva.

V Basileji (zákon ze 6. března 1910) podržela ref. evangel. církev své kostely, školy a statky; církev starokatolická a římskokatolická dostaly kostel, faru a dotaci 150 resp. 200 tisíc franků. Duchovenstva kanton neplatí, vyjma v nemocnicích, věznicích a personál bohoslovecké fakulty na universitě; cirkve mohou však k úhradě nákladů spojených s bohoslužbou a placením duchovních vybíratí kultové daně libovolné výše.

Ženevský zákon ze dne 30. června 1907 (loi constitutionnelle supprimant le budget des cultes) stanoví svobodu všeho kultu a prohlašuje, že kanton neplatí a nepodporuje žádného kultu. Zvláštní právní postavení církví dosud uznaných se zrušuje, kult může se vykonávati na základě práva spolčovacého. Cirkve mohou nabýti právní osobnosti podle obecného obligacního práva švýcarského. Náboženské asociace nejsou podrobeny žádnému státnímu dozoru a mohou bez omezení nabýti majetku. Kostely a fary zůstanou bezplatně věnovány kultu, který v nich byl vykonáván při počátku platnosti tohoto zákona (1. ledna 1909).

Občanské manželství jest povinné, náboženské vyučování na školách fakultativní.

Docela jinak — a nutno říci, že trochu ukvapeně, což nezůstalo bez následků — prováděla odluku Francie. Rozlukovým zákonem z 9. prosince 1905 prohlášeno, že stát neuznává a nepodpo-

ruje žádného kultu. Všechny církevní úřady přestávají pro obor státu existovati. Soukromá bohoslužba ponechává se úplně volnou, veřejnou pak mají obstarávati náboženské spolky ustavené dle předpisů rozlukového zákona. Každý takový spolek měl vztahovati se na určitý místní obvod a naň přejíti měl církevní majetek, který ležel v obvodě tom. Vniřní organisace spolků měla řídit se stanovami podléhajícími státnímu schválení. Náboženské spolky byly prohlášeny za způsobilé k právům a právním činům a bylo jim přiznáno právo nabývati majetku do jisté výše.

K provedení této organisace však nedošlo. Církev katolická zavrhlá naprosto náboženské spolky dle francouzského práva a zahájila proti nim ostrý passivní odpor. Nezbylo než vydati druhý rozlukový zákon (dne 2. ledna 1907), který stanovil, že veřejnou bohoslužbu mohou vykonávati buď spolky utvořené dle spolkového zákona z 1. července 1901, anebo shromáždění svolaná podle shromažďovacího zákona z 30. června 1881. Těmto spolkům i shromážděním dovoleno užívati bohoslužebných budov, ale jmění dřívějších církevních ústavů na ně nepřešlo.

Církev nepřistoupila však ani na tento způsob úpravy. Pius X. zcela zamítavé stanovisko zaujal zejména proti předpisu shromažďovacího zákona, že veřejné schůze nutno úřadům oznamovati, a nařídil kněžstvu konati bohoslužby beze všeho oznámení. Tak se také dělo a tu vláda couvla po druhé. Změněn zákon shromažďovací z r. 1881 v ten smysl, že netřeba oznamovati žádného veřejného shromáždění. Při tom zůstalo. Bohoslužby konají se nadále beze všech překážek v kostelích, které jsou pravidelně majetkem obcí a jimi k výkonu kultu se propůjčují, avšak církev nemá dosud žádné organisace právním řádem uznané. Má arci svou vlastní církevní organisaci, oproti státu však vůbec neexistuje.

Již z tohoto krátkého přehledu cizozemských vzorů vidno, že pojem rozluky státu od církve nemá jednotného, určitého obsahu, a že vše záleží na způsobu, jakým rozluka se provede. A způsob provedení závisí zase na motivech rozluky přivodivších. Jak rozličné byly motivy, které v jednotlivých státech k rozluce vedly, tak rozdílný je způsob její úpravy.

Katolická církev stojí arci na zásadně zamítavém stanovisku vůči každému způsobu rozluky. Její stanovisko je dáno prohlášením papeže Pia IX., který v syllabu z r. 1864 mezi praecipui aetatis nostrae errores za blud označil požadavek rozluky a stanoviska tohoto jí změnití nelze.

Avšak rozluka provedená po zralé úvaze, objektivně, společenským poměrům přiměřeně, bez planých hesel a politických agitací, může přinésti požehnané ovoce nejen státu, nýbrž i náboženským společnostem samým. Spojení těchto dvou mocností odporuje podstatě státu a povaze církve. Rozlukou dociluje se jen spiritua-

lisace cirkevního zřízení a to je náboženským společenstvom jen ku prospěchu. Církev, zejména katolická, mohou teprve za tohoto právního stavu uvědomiti si plně slova Kristova, že »království jeho není z tohoto světa«, mohou jen za této úpravy všechnu energii, kterou dosud mnohdy věcem časným a vzrůstu své politické moci věnovaly, obrátiti na prohloubení a upevnění zbožnosti, víry a mravnosti, nerušeně pracovati na náboženském a etickém povznesení svých příslušníků a zachovati si tak i pro budoucnost svůj význam jako důležité složky v kulturním vývoji lidstva.

Smerodajné zásady pri užívání uhorského súkromného práva a rakúskeho všeobecného občianskeho zákona na území Slovenska.

A. Záturecký.

Stojíme pred skutočnosťou, že je v československej republike platné dvoje súkromných práv: v Čechách, na Morave a v Slezsku rak. vš. obč. zákon, na Slovensku ale uhorské, prevažne obyčajové, len z čiastky kodifikované súkromné právo. Nie je tento prípad bez precedentu. Na území bývalého Uhorska roku 1861 stalo sa podobné. V Sedmohradsku a ešte v niektorých iných čiastkách Uhorska ostal rak. vš. obč. zákon v platnosti, kdežto vo väčšej čiastke Uhorska späť bolo uvedené v platnosť uhorské súkromné právo s doplnkom ustanovení tak zvaných »dočasných súdobných pravidiel«, ktorých zostavenie vyžadovala nutnosť, pretože pri kardinálnej premene pomerov po roku 1848, staré uhorské súkromné právo v plnom znení upotrebitelným sa neukazovalo. Tieto dočasné pravidlá zostavila konferencia, ktorú na úpravu kráľ a svolal zemský sudca (országbíró) schválil ich aj kráľ a boli v župách vyhlásené. — § 21. týchto pravidiel však hovorí, že ustanovenia rak. vš. obč. zákona, nakoľko sú v spojení s nariadením o pozemkových knihách (15./XII. 1855), čo sa týka spôsobov nabývania a odcudzovania vecí, ktoré sú predmetami pozemkových kníh, ostávajú dočasne v platnosti.

Ponevác zák. čl. XLIII. z roku 1868. vypovedal, že ústavné právo zákonodarstva aj na územie Sedmohradska výlučne zákonite svolaný snem prevádza, rak. vš. obč. zákon aj v Sedmohradsku ostal len na toľko v platnosti, nakoľko o niektorých, v tomže pojednávaných predmetoch uhorské zákony od roku 1868. donesené neboly; — tak na pr. state rak. vš. obč. zákona o poručníctve, kurátorstve a manželstve — následkom zák. článkov XX.: 1877. a XXXI.: 1894. neboly už od dávna ani v Sedmohradsku v platnosti. Počet uhorských, od roku 1868. donesených, aspoň z čiastky súkromoprávnych pomerov sa týkajúcich zákonov prevyšuje hodne